

POSTANOWIENIE

Dnia 16 grudnia 2021 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Agnieszka Piotrowska (przewodniczący)

SSN Monika Koba

SSN Krzysztof Strzelczyk (sprawozdawca)

w sprawie z powództwa B. Z.
przeciwko P. [...] S.A. z siedzibą w W.
o zapłatę,
na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 16 grudnia 2021 r.,
na skutek zagadnienia prawnego przedstawionego
przez Sąd Okręgowy w P.
postanowieniem z dnia 3 lipca 2020 r., sygn. akt II Ca [...],

„Czy w sytuacji, gdy poszkodowany dokona naprawy uszkodzonego samochodu tzw. systemem gospodarczym bądź zapłacona przez niego cena za naprawę zleconą warsztatowi nie zostanie powiększona o podatek VAT, należne mu odszkodowanie od ubezpieczyciela sprawcy szkody z tytułu ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej posiadacza pojazdu mechanicznego mimo to powinno objąć stawkę podatku od towarów i usług?”

odmawia podjęcia uchwały.

UZASADNIENIE

Powódka B.Z. wniosła o zasądzenie od pozwanego [...] Zakładu Ubezpieczeń Spółki Akcyjnej w W. kwoty 20.174,19 złotych z ustawowymi odsetkami tytułem częściowej dopłaty do odszkodowania wypłaconego z obowiązkowego ubezpieczenia

odpowiedzialności cywilnej sprawcy wypadku komunikacyjnego w wyniku którego uszkodzeniu uległ należący do niej samochód marki N.

Po zgłoszeniu szkody pozwanemu i wypłacie kwoty 24.688,68 złotych odszkodowania powódka zleciła wykonanie prywatnej ekspertyzy, z której wynikało, że szkoda miała wartość 44.302,87 złotych. Dochodzona kwota stanowi różnicę pomiędzy tą kwotą i kosztem ekspertyzy a kwotą wypłaconego odszkodowania.

Wyrokiem z dnia 29 października 2019 r. Sąd Rejonowy w P. zasądził od pozwanego na rzecz powódki kwotę 20.714,19 złotych z odsetkami ustawowymi za opóźnienie od dnia 3 kwietnia 2019 r.

Sąd Rejonowy na podstawie opinii biegłego ustalił, że koszt naprawy pojazdu przy użyciu części oryginalnych wyniósł 44.302,87 złotych brutto. Naprawa samochodu została dokonana przez syna powódki w warsztacie jego znajomego, przy czym powódka nie dysponuje żadnymi fakturami i rachunkami. Po naprawie pojazd został sprzedany osobie trzeciej

Zdaniem Sądu powódce przysługuje odszkodowanie odpowiadające kosztom ekspertyzy oraz kosztom przywrócenia pojazdu do stanu sprzed szkody i to niezależnie od tego, czy pojazd został naprawiony czy też nie i w jaki sposób ta naprawa nastąpiła. Z tego względu Sąd Rejonowy uwzględnił żądanie powódki co do należności głównej w dochodzonej wysokości a oddalił powództwo jedynie w zakresie odsetek ustawowych do dnia wniesienia pozwu. Zasądzone świadczenie obejmowało koszty naprawy pojazdu powódki uszkodzonego w wyniku wypadku komunikacyjnego, obliczone jako kwota brutto (z uwzględnieniem podatku VAT w stawce 23%).

W apelacji od wyroku Sądu pierwszej instancji pozwany ubezpieczyciel powołał się na tę okoliczność-twierdząc, że kwota zasądzanego świadczenia nie powinna zostać powiększona o stawkę podatku VAT, którego powódka w rzeczywistości nie poniosła i nie poniesie, skoro uszkodzony pojazd został naprawiony we własnym zakresie przez jej syna, a następnie sprzedany.

Rozpoznając apelację, Sąd Okręgowy w P. poprzestając jedynie na powyższych twierdzeniach pozwanego przedstawił Sądowi Najwyższemu do rozstrzygnięcia zagadnienie jak w postanowieniu z dnia 3 lipca 2020 r.,

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zgodnie z art. 390 § 1 k.p.c., jeżeli przy rozpoznawaniu apelacji powstanie zagadnienie prawne budzące poważne wątpliwości, sąd może je przedstawić do rozstrzygnięcia Sądowi Najwyższemu. W judykaturze wielokrotnie przypomina się, że przepis ten ma charakter wyjątku i stanowi odstępstwo od konstytucyjnej zasady niezawisłości sądów, zatem wymaga ścisłej wykładni, bez koncesji na rzecz argumentów o nastawieniu celowościowym lub utylitarnym (por.m.in. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 17 kwietnia 2009 r., III CZP10/09, nie publ.). Konsekwentnie przyjmuje się, że dopuszczalne jest przedstawianie zagadnień prawnych dotyczących wykładni przepisów prawa materialnego lub procesowego mających zastosowanie w wystarczająco ustalonym stanie faktycznym sprawy, przy czym każdorazowo konieczne jest stwierdzenie, że ich rozstrzygnięcie jest niezbędne do rozpoznania środka odwoławczego (por.m.in. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 27 sierpnia 1996 r., III CZP 91/96, OSNC 1997, Nr 1, poz. 9, z dnia 14 listopada 2006 r., III CZP 84/06, nie publ., z dnia 16 maja 2008 r., III CZP 67/08, nie publ., z dnia 28 sierpnia 2008 r., III CZP 67/08, nie publ., z dnia 22 stycznia 2009 r., III CZP 120/08, nie publ.). Zagadnienie prawne nie spełnia wymogów określonych w art. 390 § 1 k.p.c.

Przedstawienie Sądowi Najwyższemu poważnej wątpliwości prawnej może nastąpić wówczas, gdy zagadnienie opiera się na okolicznościach mieszczących się w stanie faktycznym sprawy, tak by udzielenie odpowiedzi ułatwiło sądowi formułującemu zagadnienie prawne podjęcie decyzji jurysdykcyjnej, co do istoty sprawy (por.m.in. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 12 marca 2010 r., III CZP 7/10, nie publ., z dnia 14 września 2006 r., III CZP 61/06, nie publ., z dnia 28 lutego 2006 r., III CZP 3/06, nie publ. oraz uzasadnienie uchwał Sądu Najwyższego z dnia 4 października 2002 r., III CZP 62/02, OSNC 2004, Nr 1, poz. 7 i z dnia 24 stycznia 2002 r., III CZP 76/01, nie publ.).

Przytoczone przez Sąd Okręgowy okoliczności faktyczne, na których tle ujawniły się istotne wątpliwości dotyczące wysokości odszkodowania należnego od ubezpieczyciela sprawcy szkody z tytułu ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej posiadacza pojazdu mechanicznego nie pozwalają na udzielenie odpowiedzi, która mogłaby mieć znaczenie dla rozstrzygnięcia co do istoty w przedmiotowej sprawie jak też w innych sprawach, w których wystąpiłyby podobne okoliczności faktyczne

Przede wszystkim brak oparcia w stanie faktycznym sprawy do przyjęcia, że po kolizji pojazd został w pełni przywrócony do stanu sprzed powstania szkody. Nie zostało też ustalone, kto i w jakiej wysokości poniósł koszty naprawy, w tym koszty zakupu części. Nie zostało też ustalone, czy do naprawy użyto oryginalnych, nowych części, a jeśli tak to, czy w ich cenie był uwzględniony podatek VAT.

Jakkolwiek obowiązek ubezpieczyciela odpowiedzialności cywilnej polega na zapłacie odszkodowania, a więc na spełnieniu świadczenia pieniężnego (art. 822 § 1 k.c.), to jednak judykatura (por m.in. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 20 lutego 2002 r., V CKN 903/00, OSNC 2003, Nr 1, poz. 15; postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 12 stycznia 2006 r., III CZP 76/05, nie publ., uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 17 maja 2007 r., III CZP 150/06, OSNC 2007, Nr 10, poz. 144) przyjmuje, że poszkodowany może, według swojego wyboru, żądać od ubezpieczyciela zapłaty kosztów hipotetycznej restytucji albo zapłaty odpowiedniej sumy pieniężnej ustalonej zgodnie z metodą różnicy. Przepis art. 822 § 1 k.c. modyfikuje normę wynikającą z art. 363 § 1 k.c. jedynie w ten sposób, że roszczenie o przywrócenie stanu poprzedniego przekształca w roszczenie o zapłatę kosztów restytucji. Orzecznictwo zgodnie przy tym przyjmuje, że powstanie tego roszczenia, a tym samym zakres odszkodowania, nie zależą od tego, czy poszkodowany dokonał restytucji i czy w ogóle ma taki zamiar (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 27 czerwca 1988 r., I CR 151/88, nie publ., i z dnia 16 maja 2002 r., V CKN 1273.00, nie publ., postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 12 stycznia 2006 r., III CZP 76/05, nie publ.). Stosowanie art. 822 § 1 w zw. z art. 363 § 1 k.c. oznacza, że poszkodowany nie może jednak żądać zapłaty kosztów (hipotetycznej) restytucji w sytuacji, w której przywrócenie stanu poprzedniego byłoby niemożliwe albo też pociągało za sobą nadmierne trudności lub koszty (por. wyrok Sądu

Najwyższego z dnia 20 lutego 2002 r., V CKN 903/00, OSNC 2003, Nr 1, poz. 15; postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 12 stycznia 2006 r., III CZP 76/05, nie publ.).

Ocena, czy koszty restytucji są nadmierne, zależy od okoliczności sprawy. Na gruncie spraw dotyczących naprawy pojazdów mechanicznych ugruntowała się praktyka zakładająca, że koszt naprawy nie jest nadmierny dopóty, dopóki nie przewyższa wartości pojazdu sprzed wypadku (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 20 lutego 2002 r., V CKN 903/00, OSNC 2003, Nr 1, poz. 15; postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 12 stycznia 2006 r., III CZP 76/05, nie publ.).

Na tle podobnego zagadnienia prawnego przedstawionego w trybie art. 390 § 1 k.p.c. "Czy w przypadku wyrządzenia szkody w pojeździe mechanicznym, stanowiącej szkodę częściową, w przypadku, gdy przed ustaleniem wysokości odszkodowania dojdzie do naprawy pojazdu przywracającej ten pojazd do stanu sprzed powstania szkody, odszkodowanie należne poszkodowanemu w ramach ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej posiadacza pojazdu mechanicznego ograniczone jest do równowartości wydatków faktycznie poniesionych celem naprawy pojazdu, czy też powinno być ustalone jako równowartość hipotetycznie określonych kosztów przywrócenia pojazdu do stanu poprzedniego?" Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 7 grudnia 2018 r. (sygn. akt III CZP 51/18, OSNC 2019/9/94) odmawiającym podjęcia uchwały wskazał, że przywrócenie pojazdowi sprawności technicznej nie może być identyfikowane z przywróceniem pojazdu w pełni do stanu poprzedniego. Ponadto naprawa pojazdu z reguły nie powoduje, że odzyskuje on swoją pełną wartość handlową w stosunku do stanu sprzed wyrządzenia szkody. Nawet w przypadku kompleksowej naprawy w autoryzowanym zakładzie mechanicznym, zgodnie z technologią producenta, przy użyciu nowych, oryginalnych części pojazd naprawiany w realiach rynkowych, jest z reguły wart mniej niż pojazd, który nie uczestniczył w kolizji i nie podlegał procesowi naprawczemu (por. m.in. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 12 października 2001 r., III CZP 57/01, OSNC 2002, Nr 5, poz. 57). Sąd Najwyższy podkreślił też, że w świetle utrwalonego stanowiska Sądu Najwyższego nie ma żadnych wątpliwości, że odszkodowanie przysługujące od ubezpieczyciela odpowiedzialności cywilnej za uszkodzenie pojazdu mechanicznego nie ogranicza się, do równowartości wydatków poniesionych na naprawę pojazdu, lecz każdorazowo obejmuje

niezbędne i ekonomicznie uzasadnione koszty naprawy. W sytuacji gdy przed ustaleniem wysokości odszkodowania dojdzie do naprawy pojazdu odszkodowanie należne poszkodowanemu może być ustalone, także jako równowartość hipotetycznie określonych kosztów przywrócenia pojazdu do stanu poprzedniego. Jeżeli ubezpieczyciel wykaże, że taki sposób rozliczenia szkody przewyższa wielkość uszczerbku w majątku poszkodowanego, odszkodowanie - stosownie do okoliczności sprawy - może być obniżone.

Podzielając dalsze wywody uzasadnienia postanowienia Sąd Najwyższego z dnia 8 grudnia 2018 r. należy uwzględnić, że także nie budzi wątpliwości, że roszczenie odszkodowawcze powstaje z chwilą wystąpienia w majątku poszkodowanego pierwszych negatywnych konsekwencji zdarzenia będącego przyczyną szkody. Stanowiący niezbędną przesłankę dyferencyjnej metody ustalenia szkody stan hipotetyczny majątku poszkodowanego pozwala jednak - zgodnie z dynamicznym charakterem szkody - uwzględniać zmiany, jakie nastąpiły w majątku poszkodowanego po wystąpieniu zdarzenia będącego przyczyną szkody. Treść roszczenia odszkodowawczego może zatem ulegać przemianom i każdorazowo obejmuje ono szkodę istniejącą w chwili orzekania (por.m.in. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 11 lutego 2010 r., I CSK 262/09, nie publ., z dnia 11 kwietnia 2014 r., I CSK 309/13, Glosa 2015/3/36, i z dnia 8 marca 2018 r., II CNP 32/17). Trzeba mieć jednak na uwadze, że pokrycie kosztów naprawy pojazdu jest jedynie szkodą następczą, a szkodą bezpośrednią jest uszkodzenie pojazdu i w momencie jej wystąpienia powstaje odpowiedzialność sprawcy i ubezpieczyciela.

Rozbieżnie, z uwzględnieniem indywidualnych okoliczności, oceniane są korzyści uzyskane od osoby trzeciej. Przyjmuje się, że zaliczenie korzyści jest konieczne w tych przypadkach, w których osobie trzeciej spełniającej świadczenie na rzecz poszkodowanego, służy względem dłużnika roszczenie regresowe. Panuje również zgoda, że nie podlegają zaliczeniu dobrowolne świadczenia ze strony osób trzecich, skoro ich celem nie było zwolnienie sprawcy szkody czy odciążenie go od jej naprawienia, a nieodpłatne przysporzenie korzyści poszkodowanemu, zwłaszcza, że roszczenie regresowe osoby trzeciej z natury nie wchodzi w tych przypadkach w rachubę (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 20 listopada 1961 r., II CR 264/61, OSNPG 1962, nr 1-2, poz. 13, z dnia 10 grudnia 1962 r., I PR 244/62 OSNCP 1964, poz. 11, z dnia 27 stycznia 1964 r., II CR

670/63, OSNC 1964, nr 10, poz. 16, z dnia 8 września 1966 r., II PR 348/66, OSP 1967, Nr 4, poz. 107,) W konsekwencji jeżeli poszkodowany naprawia swój pojazd niższym kosztem niż przeciętny uzyskując dobrowolne świadczenia osób trzecich na swoją rzecz (nieodpłatne usługi naprawcze) to takie dobrowolne świadczenia nie podlegają zaliczeniu na poczet należnego odszkodowania, nie służą one bowiem zwolnieniu osoby odpowiedzialnej z obowiązku naprawienia szkody, lecz mają na celu nieodpłatne przysporzenie korzyści poszkodowanemu (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 13 października 2005 r., I CSK 185/05, OSNC 2006, nr 7-8, poz. 133).

W orzecnictwie Sądu Najwyższego uwzględnia się, że dokonanie przez poszkodowanego naprawy sposobem gospodarczym, w niepełnym zakresie lub przy użyciu części niższej jakości, nie powoduje naprawienia szkody w całości, co uzasadnia przyznanie mu tytułem odszkodowania również różnicy międzykosztorysową ceną naprawy, a kosztem faktycznie poniesionym. Analogicznie w przypadku dokonania przez poszkodowanego naprawy w większym zakresie niż technicznie uzasadnione uszkodzeniami z danego wypadku lub zwiększenia wartości pojazdu na skutek użycia do naprawy nowych części o wysokości odszkodowania nie decydują faktycznie poniesione koszty naprawy, a celowe i ekonomicznie uzasadnione koszty, które pozostają w związku przyczynowym ze zdarzeniem wywołującym szkodę i powinny zostać wydatkowane na przywrócenie pojazdu do stanu poprzedniego. Hipotetyczne koszty naprawy są zatem wyznacznikiem wysokości należnego poszkodowanemu odszkodowania, skoro niezależnie od naprawy pojazdu, powinno ono odpowiadać kosztom przywrócenia pojazdowi jego wartości sprzed wypadku. Każdorazowo zatem będzie niezbędna odpowiednia selekcja kosztów naprawy i ich weryfikacja na podstawie zobiektywizowanych kryteriów z perspektywy kosztów celowych i ekonomicznie uzasadnionych (por. uzasadnienie wyroków Sądu Najwyższego z dnia 27 czerwca 1988 r., I CR 151/88, z dnia 20 lutego 1981 r., I CR 17/81, z dnia 20 listopada 1970 r., II CR 452/72, OSNC 1973, Nr 6, poz. 111, uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 12 kwietnia 2012 r., III CZP 80/01 oraz uchwała Sądu Najwyższego z dnia 13 czerwca 2003 r., III CZP 32/03, OSNC 2004/4/51).

Nie budzi wątpliwości, iż w indywidualnych okolicznościach sprawy odszkodowanie wyliczone przez poszkodowanego metodą kosztorysową (*in abstracto*) lub metodą

kosztów rzeczywistych może być obniżone. Będzie to miało miejsce, jeżeli ubezpieczyciel wykaze, że taki sposób rozliczenia szkody przewyższa wielkość uszczerbku w majątku poszkodowanego. Przykładowo w przypadku skorzystania z usług naprawczych lub zakupu części w warunkach promocyjnych (np. karta stałego klienta) rzeczywisty wydatek poniesiony przez poszkodowanego może być niższy niż przeciętny koszt naprawy wyliczony przez biegłego. Podobna sytuacja będzie miała miejsce, gdy poszkodowany może odliczyć podatek od towarów i usług stanowiący część ceny zakupu części lub kosztów naprawy, od podatku dochodowego (tak Sąd Najwyższy w wymienionym postanowieniu z dnia 7 grudnia 2018 r. , por. też uchwały Sądu Najwyższego z dnia 22 kwietnia 1997 r., III CZP 14/97, OSNCP 1997, Nr 8, poz. 103 i z dnia 16 października 1998 r., III CZP 42/98, OSNC 1999, Nr 4, poz. 69, z dnia 11 września 2020 r., III CZP 90/19, OSNC 2021/2/10, wyrok Sądu Najwyższego z dnia 12 stycznia 2006 r., II CK 327/05, nie publ.). Również użycie do naprawy pojazdu nowych części i materiałów może doprowadzić do wzrostu wartości pojazdu, jako całości, choć z reguły przeprowadzenie naprawy przy użyciu nowych części w miejsce zużytych nie wpływa na jego wartość rynkową po naprawie (por. uchwałę składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 12 kwietnia 2012 r., III CZP 80/01, OSNC 2003/1/2).

Z tych względów, uznając, że z podanych wyżej przyczyn nie zostały spełnione warunki umożliwiające podjęcie uchwały, Sąd Najwyższy na podstawie art. 86 § 1 ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym (Dz. U. z 2018 r. poz. 5 z późn. zm.) orzekł jak w sentencji.